

Η πολεμική γύρω από την κατάργηση της σχολικής ποδιάς. Τα δημοσιεύματα του αθηναϊκού Τύπου

Πέρσα Κεχαγιά

Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, ΜΑ «Γυναίκες και Φύλα»

mitil.persa@gmail.com

Περίληψη

Η σχολική ποδιά αποτέλεσε σύμβολο της μαθητικής ταυτότητας στην Ελλάδα για δεκαετίες. Υπήρξε η υποχρεωτική ενδυμασία για τα κορίτσια, καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, και για τα αγόρια, για όσο διάστημα αυτά φοιτούσαν στο Δημοτικό Σχολείο. Η κατάργησή της, η οποία συνδεόταν με την πολιτική αλλαγή των αρχών της δεκαετίας του 1980, προκάλεσε έντονη αντιπαράθεση κατά την περίοδο που επιβλήθηκε. Η αντιπαράθεση αυτή καταγράφηκε και στον Τύπο της εποχής, με τις φιλοκυβερνητικές εφημερίδες να επικροτούν το μέτρο και τις αντιπολιτευόμενες να αντιτίθενται. Στην παρούσα εργασία, καταγράφονται και αναλύονται οι αντιδράσεις των εφημερίδων πανελλαδικής κυκλοφορίας σχετικά με την κατάργηση της ποδιάς για τα κορίτσια, καθώς και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν από τις δύο πλευρές, προκειμένου να ισχυροποιήσουν τη θέση τους.

Λέξεις-κλειδιά: σχολική ποδιά, ενδυμασία, κατάργηση ποδιάς, εφημερίδες, Τύπος.

1. Εισαγωγή

Η σχολική ποδιά αποτέλεσε σύμβολο της μαθητικής ταυτότητας στην Ελλάδα για δεκαετίες. Υπήρξε η υποχρεωτική ενδυμασία για τα κορίτσια, καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, και για τα αγόρια, για όσο διάστημα αυτά φοιτούσαν στο Δημοτικό Σχολείο.

Η κατάργησή της ήταν τμήμα των ευρύτερων αλλαγών που επέφερε στην Εκπαίδευση το ΠΑΣΟΚ, όταν ανέλαβε την εξουσία, το 1981. Η εφαρμογή της απόφασης ξεκίνησε στις 6 Φεβρουαρίου του 1982 με τον νόμο 1304/1982, ο οποίος με το άρθρο 41 ακύρωσε τις διατάξεις του παλαιότερου νόμου 309/76, άρθρο 26, σύμφωνα με το οποίο «επιτρεπόταν» η σχολική ποδιά αποκλειστικά και μόνο για τα κορίτσια (Βαμβακάς & Παναγιωτόπουλος, 2014).

Η κίνηση αυτή προκάλεσε έντονες συζητήσεις την εποχή εκείνη, οι οποίες επικεντρώθηκαν γύρω από τους ηθικούς κινδύνους τους οποίους, σύμφωνα με τους αντιτιθέμενους στο μέτρο, θα αντιμετώπιζε η μαθητιώσα νεολαία. Ανάμεσα στα άλλα, έφερε στο επίκεντρο της προσοχής τη γυναικεία νεανική σεξουαλικότητα και το γυναικείο σώμα.

Για την έρευνά μας επιλέχθηκε να εξεταστούν τα δημοσιεύματα τεσσάρων εφημερίδων της εποχής, δύο φιλικά προσκείμενες στην Κυβέρνηση, «Τα Νέα» και «Το Βήμα», και δύο αντιπολιτευόμενες, την «Απογευματινή» και τη «Βραδυνή». Αξίζει να σημειωθεί ότι το ζήτημα της κατάργησης της σχολικής ποδιάς δεν έχει συγκεντρώσει μέχρι σήμερα το επιστημονικό ενδιαφέρον. Η εργασία αυτή φιλοδοξεί να ξεκινήσει μια σχετική συζήτηση.

2. Τα δημοσιεύματα του φιλοκυβερνητικού Τύπου

Η εφημερίδα «Τα Νέα» ξεκινάει να δημοσιεύει άρθρα, τα οποία κάνουν λόγο για την «απελευθέρωση των μαθητριών από τη σχολική ποδιά» από τον Φεβρουάριο του 1982. Είχαν προηγηθεί δημοσιεύματα, στα οποία εκφραζόταν παρόμοια ρητορική σχετικά με το μαθητικό ηλικίο. Στα άρθρα αυτά, τονίζονται οι πανηγυρισμοί των μαθητών-τριών για την κατάργηση της ποδιάς και καταγράφονται περιστατικά κατά τα οποία μαθήτριες διοργάνωναν πάρτι για να κάψουν τις σχολικές ποδιές τους. Επιπλέον, τις αναφορές που σχετίζονται με την ελευθερία των μαθητών να επιλέγουν το ένδυμα της αρεσκείας τους πλαισιώνουν

φωτογραφίες μαθητριών, ενδεδυμένες με παντελόνια, τζιν, πολύχρωμες κάλτσες, φούστες, φόρμες κ.ά. Στο άρθρο της Τρίτης 09/02/1982 αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Πριν από μερικά χρόνια, οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να κουρεύουν τα μαλλιά τους με την “ψιλή” μηχανή και να φοράνε το περίφημο πηλήκιο με την κουκουβάγια – το πουλί της σοφίας. Με τα χάλια που είχε η Εκπαίδευση στην Ελλάδα, οι μαθητές δεν είχαν και πολύ αγαθές σχέσεις με τη σοφία, έμεναν, όμως, κουρεμένοι και με το πουλί στο καπέλο τους. Ώσπου, μια μέρα, καταργήθηκε το κούρεμα με την «ψιλή», καταργήθηκε το αντιπαθέστατο πηλήκιο και οι μαθητές ανέπνευσαν. Άρχισαν να πηγαίνουν σχολείο σα φυσιολογικοί άνθρωποι. Αν, όμως, η απελευθέρωση των αγοριών από κάτι τέτοιες ανοησίες έγινε πριν από κάποια χρόνια, τα κορίτσια άργησαν να νιώσουν μια ανάλογη χαρά. Μέχρι προχθές οι μαθήτριες ήταν υποχρεωμένες να φοράνε ομοιόμορφες ποδιές. Από χθες, όμως, τα κορίτσια, οι μαθήτριες όλης της χώρας πανηγυρίζουν. Επιτέλους, καταργήθηκε η ποδιά. Οι μαθήτριες μπορούνε τώρα πια να πηγαίνουν στα σχολεία τους με φούστα - μπλούζα, με αθλητικές φόρμες, με παντελόνια, εν πάση περιπτώσει, με ό,τι “τους πάει” καλύτερα. Έτσι, χθες το πρωί, τα προαύλια των σχολείων γέμισαν από χαρούμενες μαθήτριες που φρόντισαν να... τιμήσουν τη μεγάλη προεμίρα κατάλληλα. Ντύθηκαν με γούστο, ανάλογα με ό,τι ταιριάζει στην κάθε μία και, κρατώντας τις τσάντες τους, ήρθαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματά τους. Και το θέαμα ήταν χαρούμενο και γεμάτο ποικιλία. Άλλες μαθήτριες με πολύχρωμα άνορακ, άλλες με μακριά παντελόνια, άλλες με... ολίγον μίνι φούστες και ψηλές πολύχρωμες κάλτσες, άλλες με αθλητικές φόρμες, άλλες με κάτι... α λα Μεξικάνα μπλούζες, από γούστο και φαντασία άλλο τίποτε. Φυσικά, δεν κρύβανε με τίποτα τη χαρά τους» (Εφημερίδα «Τα Νέα», 09/02/82: 3).

Το άρθρο ακολουθείται από ρεπορτάζ δημοσιογράφων, οι οποίοι επισκέφτηκαν τα σχολεία και ρώτησαν τις μαθήτριες που συνάντησαν για τη γνώμη τους για την κατάργηση της σχολικής ποδιάς. Οι μαθήτριες εμφανίζονται ως ιδιαίτερος χαρούμενες με την πρωτοφανή για αυτές ελευθερία, όσον αφορά στο ντύσιμό τους. Είναι ενδεικτικές κάποιες από τις μαρτυρίες που μας παραδίδονται:

«Η Ε. Σ. (μαθήτρια Β΄ Λυκείου): Επιτέλους. Από σήμερα νιώθω άλλος άνθρωπος. Το βράδυ έχω κανονίσει με μερικές συμμαθήτριάς μου να κάνουμε ένα πάρτι και να κάψουμε τις ποδιές μας. Η Ρ. Τ. (μαθήτρια Γ΄ Λυκείου): Λυπάμαι τις πιο μεγάλες κοπέλες από μένα που δεν πρόλαβαν κι εκείνες να χαρούν αυτή την αλλαγή. Η Φ. Λ. (μαθήτρια Β΄ Λυκείου): Αν η κατάργηση της ποδιάς είχε γίνει κάποιες δεκαετίες πριν, η Αλίκη Βουγιουκλάκη θα είχε κάποιες δυσκολίες στην καριέρα της. Γιατί – απ’ ό,τι μου έχει πει η μητέρα μου – με ποδίτσα σχολική θριάμβευσε σαν «γατούλα» κι από εκεί πήρε φόρα» (Εφημερίδα «Τα Νέα», 09/02/82: 3).

Στο άρθρο αναφέρεται, ακόμα, ότι τη χαρά αυτή των παιδιών συμμερίζονταν και οι γονείς τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Αλλά όχι μόνο οι μαθήτριες και οι γονείς τους είναι ευχαριστημένοι από αυτή την κατάργηση. Όσους ρωτήσαμε μάς είπαν ότι η ποδιά και αναχρονιστικό ντύσιμο ήταν και πρόσθετε κάποια έξοδα στον οικογενειακό προϋπολογισμό» (Εφημερίδα «Τα Νέα», 09/02/82: 3).

Μάλιστα, στο δημοσίευμα θα αποτυπωθεί και μια υποθετική ερώτηση της κοινής γνώμης, η οποία αναρωτιέται αν οι μαθήτριες θα μπορούσαν να φορούν, αν το επιθυμούσαν, και παντελόνια. Η εφημερίδα απηύθυνε το ερώτημα αυτό στον τότε υφυπουργό Παιδείας, Π. Μόραλη. Αναφέρεται σχετικά: «Η χρησιμοποίηση της ποδιάς από τις μαθήτριες του Γυμνασίου και του Λυκείου είναι προαιρετική. Αλλά τέθηκε το ερώτημα: μπορούν τα κορίτσια να φορούν παντελόνια; Στο ερώτημα αυτό ο Υφυπουργός Παιδείας, κ. Μόραλης, απάντησε ως εξής: “Το ντύσιμο των μαθητριών πρέπει να είναι σύμφωνο με τα αντικειμενικά κριτήρια

της ευπρέπειας και της κοινωνικής παραδοχής”. Που σημαίνει ότι μπορούν να φορούν και παντελόνια» (Εφημερίδα «Τα Νέα», 09/02/82: 3).

Από όσα αναφέρθηκαν γίνεται φανερό η προσπάθεια του φιλοκυβερνητικού Τύπου να παρουσιάσει τις μαθήτριες ως μια καταπιεσμένη ομάδα του πληθυσμού, η οποία με τον καινούριο νόμο απελευθερώνεται από τους παλαιότερους περιορισμούς και της δίνεται πλέον η δυνατότητα να επιλέξει η ίδια το πώς θα εκφραστεί ενδυματολογικά. Δεν παραλείπεται βέβαια να σημειωθεί η συναίνεση των γονέων τους, οι οποίοι εμφανίζονται ικανοποιημένοι με τον εκμοντερνισμό της εμφάνισης των παιδιών τους, ενώ σημειώνεται ακόμα ότι το ζήτημα διαθέτει και οικονομική πτυχή, αφού υποστηρίζεται ότι με την κατάργηση της σχολικής ποδιάς ελαφρύνεται ο οικογενειακός προϋπολογισμός.

Με την ερώτηση της εφημερίδας προς τον υφυπουργό Παιδείας επιχειρείται να ανιχνευτούν τα όρια της αλλαγής, εφόσον το παντελόνι υπήρξε ένδυμα ταυτισμένο με το αντρικό ντύσιμο και η χρήση του από τις γυναίκες, κατά το παρελθόν, θα μπορούσε να εγείρει θέματα ηθικής τάξεως. Σύμφωνα, μάλιστα, με τους συντηρητικότερους κύκλους, η χρήση του παντελονιού από τις γυναίκες ήταν ικανή να διασαλεύσει τον έμφυλο διαχωρισμό. Στα πλαίσια του διασκεδασμού παρόμοιων ανησυχιών, η εφημερίδα «Το Βήμα» σημείωνε ότι τυχόν προβλήματα, τα οποία θα μπορούσαν να ανακύψουν από την υιοθέτηση μιας εξεζητημένης εμφάνισης από τις μαθήτριες, θα επιλύονταν από το συμβούλιο των καθηγητών. Η πρόβλεψη αυτή μετριάζει προφανώς το φιλελεύθερο μέτρο, επιχειρώντας να απαλύνει τους φόβους που εκφράζονταν ότι η κατάργηση της ποδιάς θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια υποτιθέμενη ηθική έκπτωση των νεαρών γυναικών. Έτσι, σε ένα πρώτο άρθρο «του Βήματος» αναφέρεται: «Δε θα φορούν υποχρεωτικά τη σχολική ποδιά οι μαθήτριες στα δημόσια Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Σ’ αυτή την απόφαση προβλέπεται ότι θα καταλήξει το Υπουργείο Παιδείας, ύστερα από μελέτη του θέματος για τη διατήρηση ή όχι ως υποχρεωτικής της σχολικής ποδιάς με την προσθήκη, ότι η αμφίεση των κοριτσιών – μετά την κατάργηση της ποδιάς – δεν θα επιτρέπεται να είναι εξεζητημένη» (Εφημερίδα «Το Βήμα», 05/02/82: 7).

Την επόμενη μέρα, η εφημερίδα θα επανέλθει στο θέμα, παραθέτοντας περίπου τις ίδιες πληροφορίες: «Με απόφαση του Υφυπουργού Παιδείας, κ. Μόραλη, δε θα φορούν υποχρεωτικά τη σχολική ποδιά οι μαθήτριες στα δημόσια Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Η αμφίεση των μαθητριών δεν επιτρέπεται να είναι εξεζητημένη και προβλήματα, που ενδέχεται να προκληθούν από την εφαρμογή της παραπάνω απόφασης, θα επιλύονται από τον σύλλογο καθηγητών του κάθε σχολείου σε συνεργασία με άλλους σχετικούς φορείς (Εφημερίδα «Το Βήμα», 06/02/82: 7).

Ένα περίπου χρόνο μετά, «Το Βήμα» θα κυκλοφορήσει με ένα άρθρο με τίτλο «Ένα χρόνο χωρίς ποδιά», το οποίο θα περιληφθεί στο φύλλο της Κυριακής, 13/02/1983. Στο άρθρο αυτό γίνεται λόγος για την απελευθέρωση των μαθητριών με το εν λόγω μέτρο, για την πολυχρωμία που επικρατούσε πλέον στα σχολεία, για τα χαρούμενα διαφορετικά ρούχα των κοριτσιών που ερχόντουσαν σε αντίθεση με τη θλιβερή ποδιά και για την απαλλαγή των καθηγητών από την ανούσια ενασχόληση με υποτιθέμενα ζητήματα ηθικής, τα οποία συνδεόντουσαν με θέματα, όπως το μήκος της φούστας των κοριτσιών. Επιπλέον, στο άρθρο της Χρ. Σταματέλου αποσυνδέεται η εμφάνιση των μαθητριών από τη σχολική τους επίδοση.

«Εδώ κι ένα χρόνο, έχει καταργηθεί η ποδιά και μαζί της εξαφανίστηκε η σάκα και όλη η παραδοσιακή μαθητική αμφίεση. Περιποιημένα και καλοκομμένα μαλλιά ήρθαν ν’ αντικαταστήσουν την κοτσίδα και την μπλε κορδέλα και πολύχρωμα μάλλινα καλσόν ή παντελόνια κατάκτησαν τις κοριτσιίστικες γάμπες, εκτοπίζοντας τα σοσόνια... Βρεθήκαμε σε σχολείο την ώρα του “σχολάσματος”. Κι όταν άρχισαν να βγαίνουν τα παιδιά, κορίτσια και

αγόρια, μια και τα σχολεία είναι πια μικτά, η εικόνα ήταν χαρούμενη, πολύχρωμη. Θαρρείς και τα παιδιά είχαν βγει από τη διαφήμιση μεγάλου γαλλικού οίκου αθλητικών και ειδών σπορ που διαφημίζει τα προϊόντα του με το σλόγκαν “η ζωή είναι πολύ μικρή για να ντύνεσαι θλιβερά”. Κανένας περιορισμός δεν υπάρχει εδώ κι ένα χρόνο στο ντύσιμο των μαθητών και των μαθητριών. Και βλέπεις μίνι, παντελόνια, φόρμες γυμναστικής, μπουφάν κι ό,τι άλλο μπορείς να φανταστείς πως πουλιέται, μπορεί να το δεις και στο σχολείο. Δεν είναι μόνο η κατάργηση της ποδιάς, που επιβλήθηκε εδώ κι ένα χρόνο. Οι καθηγητές έπαψαν να ασχολούνται με μια σειρά ανούσια “θέματα ηθικής”, όπως το μάκρος της φούστας, το χρώμα των παπουτσιών και της κάλτσας, το αν οι μαθήτριες φορούν κορδέλα, αν βγάζουν τα φρύδια τους, αν βάζουν τα νύχια τους και άλλα παρόμοια... Οι μαθήτριες, σήμερα, μπορεί να φοράνε σκουλαρίκια, βραχιόλια ακόμη και να βάζονται αυτό, όμως, δε φαίνεται να επηρεάζει την απόδοση τους στα μαθήματα... Ο πρόεδρος της Α.Σ.Γ.Μ.Ε (Ανώτατη Συνομοσπονδία Γονέων Μαθητών Ελλάδας)... είπε πως δεν πιστεύει ότι σημειώθηκε πραγματική επιβάρυνση στον οικογενειακό προϋπολογισμό από την κατάργηση της ποδιάς. “Τα παιδιά, σήμερα, ντύνονται απλά, άλλες είναι οι απαιτήσεις τους από τη ζωή και έχουν ανησυχίες που δεν περιορίζονται στο ενδιαφέρον τους για το όμορφο ή προκλητικό ντύσιμο. Μια φόρμα της γυμναστικής ή ένα παντελόνι κι ένα πουλόβερ είναι το καθημερινό ντύσιμο αγοριών και κοριτσιών... τα παιδιά είναι ικανοποιημένα με την κατάργηση της ποδιάς και σίγουρα πρέπει να μας ενδιαφέρει η γνώμη τους. Κι αν στην αρχή που εφαρμόστηκε το μέτρο αντέδρασαν πολλοί καθηγητές, σήμερα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που ασχολούνται με την εμφάνιση των παιδιών”... Περισσότερο αντέδρασαν και αντιδρούν στην “αδέσμευτη” από ενδυματολογικούς περιορισμούς εμφάνιση των μαθητών οι καθηγήτριες και, μάλιστα, όσες είναι πάνω από σαράντα πέντε χρονών!» (Εφημερίδα «Το Βήμα», 13/02/83: 8).

Στο δημοσίευμα αναπαράγεται η ρητορική περί απελευθέρωσης. Τονίζεται ότι το μέτρο γεννάει χαρά, η οποία αντικαθιστά τη θλίψη που προέκυπτε από την ομοιομορφία που επέβαλε η σχολική ποδιά. Αναφέρεται, επίσης, στην πολυχρωμία και την πολυμορφία της ενδυμασίας, η οποία είναι στενά συνυφασμένη με την ελεύθερη επιλογή του ατόμου να επιλέξει την ενδυματολογική του εμφάνιση. Μάλιστα, αυτή η εμφάνιση υπονοείται ότι συνδέεται και με τον εξευρωπαϊσμό, αφού σημειώνεται ότι τα παιδιά μοιάζουν σαν να έχουν βγει από γαλλική διαφήμιση. Επιχειρείται, ακόμα, η υποβάθμιση των αιτιάσεων περί ηθικής διασάλευσης, αφού το άρθρο παρατηρεί ότι οι μαθήτριες επέλεξαν ένα απλό ντύσιμο και απέφυγαν τις προκλητικές εμφανίσεις. Τέλος, αποσυνδέεται η φροντίδα για την εμφάνιση από τη σχολική επίδοση.

3. Ο αντιπολιτευόμενος Τύπος

Ο αντιπολιτευόμενος τύπος, αντίθετα με τις εφημερίδες που εξετάσαμε ως τώρα, θα ταχθεί αναφανδόν ενάντια στην κατάργηση της σχολικής ποδιάς και θα στηλιτεύσει την κυβερνητική πολιτική, κατηγορώντας το Υπουργείο Παιδείας ότι μετέτρεψε τα σχολεία σε πασαρέλες, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά. Προκειμένου να ενισχύσει τη θέση του, θα προβάλλει τις απόψεις γονέων και καθηγητών που ανησυχούσαν για την ηθική των κοριτσιών και υποστήριζαν ότι οι μαθήτριες παραμελούσαν πλέον τα μαθήματά τους για χάρη της ενασχόλησής τους με την ενδυμασία. Επιπλέον, υποστήριζαν ότι η καθημερινή επιλογή ρούχων αποτελούσε «πονοκέφαλο», ενώ σημείωναν ότι η κατάργηση της σχολικής ποδιάς έκανε περισσότερο φανερή την κοινωνική ανισότητα.

Στα πλαίσια αυτά, την Τρίτη 09/02/1982, η εφημερίδα «Η Βραδυνή» φιλοξένησε στο πρωτοσέλιδό της, άρθρο με τον προκλητικό τίτλο «Από χθες χωρίς ποδιές. Και μοντελάκια τώρα στα σχολεία». Το άρθρο συνόδευε φωτογραφία δύο νεαρών μαθητριών, οι οποίες

πήγαιναν στο σχολείο, φορώντας παντελόνι, τακούνια, κολιέ και κρατώντας στα χέρια τους μπουφάν. Το δημοσίευμα, το οποίο επιχειρεί να καταγράψει τους φόβους των γονέων και των καθηγητών, σημειώνει μεταξύ άλλων: «... Η κατάργηση της ποδιάς δεν είναι και τόσο απλή υπόθεση, όσο φαίνεται. Κατά μία άποψη – γονέων, καθηγητών, αλλά και μαθητριών ακόμη- η μη ομοιομορφία στην εμφάνιση των μαθητριών υπογραμμίζει και εντείνει την κοινωνική ανισότητα. Ίσως, δεν είναι μακριά ο καιρός, που οι αυλές των σχολείων θα καταντήσουν “πασαρέλα” μιας και οι μαθήτριες θα συναγωνίζονται η μία την άλλη σε μοντέρνα μοντελάκια. Άλλος ένας «πονοκέφαλος» δηλαδή για τους γονείς... Και δεν είναι αδικαιολόγητος ο φόβος καθηγητών και γονέων, ότι η έννοια για το τι “θα φορέσουμε αύριο” και “πώς θα είμαστε κομψότερες από τις άλλες” θα υποσκελίσει την αφοσίωση στη μελέτη. Με την κατάργηση της ποδιάς, η μαθήτρια θα μοιράζει τις ώρες της ανάμεσα στο βιβλίο, τη βιτρίνα του καταστήματος και τον καθρέφτη» (Εφημερίδα «Η Βραδυνή», 09/02/82: 1).

Στην τρίτη σελίδα του ίδιου φύλλου της εφημερίδας φιλοξενείται εκτενές άρθρο του Αντ. Λιάρου, με τίτλο «Και τώρα τι φοράνε σήμερα;». Σε αυτό, γίνεται φανερό η άποψη του συντάκτη της, σύμφωνα με την οποία η κατάργηση της σχολικής ποδιάς θα εντείνει την κοινωνική ανισότητα ανάμεσα στις μαθήτριες, ενώ εκφράζονται φόβοι για ελλιπή παρακολούθηση των μαθημάτων. Επαναλαμβάνεται, ακόμα, η θέση που διατυπώθηκε στο πρωτοσέλιδο, σύμφωνα με την οποία η ποδιά γλίτωνε τα παιδιά από τον «πονοκέφαλο» της επιλογής του τι θα φορέσουν. Τέλος, ο συντάκτης του άρθρου υποστηρίζει ότι η κατάργησή της ήταν πηγή νέων προβλημάτων για την Παιδεία. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του δημοσιεύματος παρατίθεται στη συνέχεια: «Όνειρο δεκαετιών ήταν η απαλλαγή από την μπλε ποδιά που κατά τις μαθήτριες συμβόλιζε την καταπίεση. Γεγονός είναι ότι χθες –και κατά την ομολογία και των καθηγητών– οι μαθήτριες έμοιαζαν τρισευτυχισμένες. Αλλά οι απόψεις περί ποδιάς δίστανται, όσο κι αν φαίνεται παράξενο εκ πρώτης όψεως. Κατά μια άποψη... οι απουσίες στα σχολεία θα αυξηθούν, ενώ οι γονείς θα αποκτήσουν μια ακόμη πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση από την πίεση των θυγατέρων τους για ενδυματολογική ανανέωση... τώρα με την ελεύθερη ένδυση των μαθητριών θα παρουσιαστεί πολύ πιο έντονη η διαφορά μεταξύ της μαθήτριας με πλούσιους, ή τέλος πάντων, με πιο ευκατάστατους γονείς, από αυτήν με φτωχούς γονείς, που δεν έχει να επιδείξει φανταχτερά και μοντέρνα ρούχα. Ο γυμνασιάρχης του 29ου Γυμνασίου Αθηνών κ. Α. Π. δηλώνει στη “Β” ότι ίσως αυτή η καθιέρωση ελεύθερης ένδυσης των μαθητριών, να δημιουργήσει μια κοινωνική ανισότητα στον μαθητικό κόσμο. Το ντύσιμο με το μπλου τζιν και τα σπορ παπούτσια των μαθητών δεν μπορεί να συγκριθεί με το ντύσιμο των μαθητριών που θα πρέπει να είναι πιο μοντέρνο. Τα αγόρια κυκλοφορούν και για δυο ή τρεις μέρες με το ίδιο ντύσιμο, τα κορίτσια, όμως, θα ζητούν κάθε μέρα κάτι διαφορετικό. Ίδιες είναι και οι απόψεις των μητέρων των μαθητριών. Ανάμεσα στις πολλές μητέρες που ρωτήσαμε η κ. Ε. Α. μας είπε ότι “τώρα κάθε μέρα τα κορίτσια θα ζητούν και διαφορετικά ρούχα. Η ποδιά ήταν πιο πρακτική...”, μια άλλη μητέρα είπε ότι “το θέμα θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ηθική των μαθητριών. Τώρα κανείς δεν ξέρει τι έχουν να δουν τα μάτια μας. Με την ποδιά υπήρχε μια σεμνότητα στις μαθήτριες που τώρα θα εξαφανιστεί”, είπε. Τελικά, όσο ελεύθερη και δημοκρατική κι αν φαίνεται η λύση της καταργήσεως της ποδιάς, είναι βέβαιο ότι θα δημιουργηθούν και πάλι προβλήματα» καταλήγει το άρθρο της εφημερίδας» (Εφημερίδα «Η Βραδυνή», 09/02/82: 3).

Η έτερη συντηρητική εφημερίδα που θα εξεταστεί, η «Απογευματινή», δεν αποκλίνει από τη γραμμή αυτή. Σημειώνει, βέβαια, ότι μερίδα μαθητριών χάρηκε από την κατάργηση της ποδιάς, ωστόσο, παρατηρεί ότι οι μητέρες τους ήταν αντίθετες με το μέτρο, ενώ υποστηρίζει ότι η σχολική ποδιά αποτελούσε ένα καθημερινό μέτρο ασφάλειας και προστασίας. Αν και δεν παραλείπει να αναφέρει την υποστήριξη των αγοριών (συμμαθητών

τους) ως προς το νέο μέτρο, οι οποίοι υπογραμμίζουν ότι η ποδιά ήταν αναχρονιστική, η χρήση της αναντίστοιχη με την πρακτική άλλων ανεπτυγμένων κρατών και καταπιεστική για τα κορίτσια, ωστόσο, θα επιμείνει στη διατύπωση ότι τα σχολεία μετατράπηκαν σε οίκους μόδας με παρέλαση από μανεκέν και μοντελάκια, υπονοώντας ότι οι μαθήτριες έχουν μετατρέψει τα σχολεία σε πασαρέλες. Δεν παραλείπει, μάλιστα, να παραθέσει φωτογραφίες, οι οποίες αποδεικνύουν, σύμφωνα με τους αρθρογράφους της, του λόγου το αληθές (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 1,5).

Στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας της ίδιας μέρας, φιλοξενείται μία στήλη με τίτλο «Γέμισαν μανεκέν οι αυλές των σχολείων». Στο άρθρο αναφέρεται: «ΖΥΠ ΚΥΛΟΤ, ΠΟΝΤΣΟ, ΓΟΥΝΕΣ, ΕΒΑΛΑΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ. “Κύκνειο άσμα” για τις ποδιές η χτεσινή μέρα. Όπως βλέπετε και στη φωτογραφία μας, μοντελάκια έκαναν την εμφάνισή τους στα σχολεία από την πρώτη κιόλας μέρα που η ποδιά έπαψε να είναι υποχρεωτική. Ταγεράκια, ζυπ-κυλότ, παντελόνια, πόντζο, ακόμα και γούνες έδιναν και έπαιρναν, κάνοντας πολλούς να αναρωτιούνται αν αυτές που τα φορούσαν ήταν μαθήτριες ή μανεκέν γνωστών οίκων, που βγήκαν πρωί - πρωί στους δρόμους της Αθήνας να παρουσιάσουν τη χειμωνιάτικη “κολεξιόν”. Μπορεί μερικές κοπέλες να φόρεσαν χτες ποδιά, αλλά είναι βέβαιο ότι κάθε μέρα και περισσότερες θα την “απαρνιούνται”, μετατρέποντας τα σχολεία σε πασαρέλα» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 1).

Στην πέμπτη σελίδα του ίδιου φύλλου δημοσιεύτηκε άρθρο της δημοσιογράφου Ρ. Πλάκα. Εκεί, καταγράφονται γνώμες μαθητών, οι οποίες είναι μοιρασμένες ανάμεσα στις δύο απόψεις. Ωστόσο, οι δηλώσεις μανάδων και καθηγητών είναι όλες αρνητικές. Προκειμένου να υποστηρίξουν τη γνώμη τους οι ερωτώμενοι, επικαλούνται λόγους ηθικής τάξης και πρακτικότητας και υποστηρίζουν ότι η κατάργηση της ποδιάς έβαλε την οικονομική και κοινωνική διαφοροποίηση στις σχολικές αίθουσες. Στην αρχή του άρθρου αναφέρεται: «Χαράς ευαγγέλια η κατάργηση της σχολικής ποδιάς ως υποχρεωτικού ενδύματος για τον μαθητόκοσμο. Κι όχι μόνο τα κορίτσια, αλλά και τα αγόρια υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό το νέο μέτρο. Υπάρχουν, φυσικά, και οι μετρημένες εξαιρέσεις κοριτσιών – οπαδών της ποδιάς. Αντίθετα, κατηγορηματικές οι μητέρες δε συμμερίζονται τη γενική χαρά. Το ίδιο και οι καθηγητές και οι καθηγήτριες. Η ποδιά απέθανε, ζήτω η... πολυχρωμία. Με φούστες, μπλούζες και πολλή... ανακούφιση υποδέχτηκαν χτες την κατάργησή της οι περισσότερες μαθήτριες στο 29ο γυμνάσιο και λύκειο στα Εξάρχεια. Εκτός από μερικές, κυρίως του γυμνασίου, που της έδωσαν προσωρινή παράταση, λόγω... αμφιβολιών για το ανέλπιστο υπουργικό δώρο». Το άρθρο συνεχίζει με τις συνεντεύξεις από μαθήτριες που είναι υπέρ της κατάργησης και λένε: «Δεν τη θέλουμε την ποδιά». «Ουφ, ανασάναμε. Νιώθουμε πολύ πιο άνετα. Και δεν είναι καθόλου αλήθεια ότι τώρα θα γίνονται ταξικές διακρίσεις», «Τα εύπορα κορίτσια το έδειχναν και με την ποδιά. Φορούσαν κοσμήματα, ακριβά μπουφάν, πουλόβερ και το πιο κομψό μοντέλο ποδιάς», «Η ποδιά ήταν μέσο καταπίεσης. Ακόμα και στην εκδρομή μας υποχρέωναν να τη φοράμε αλλιώς παίρναμε αποβολή» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 5).

Ακολουθούν, στη συνέχεια, απόψεις μαθητών που συμφωνούν με το μέτρο, ωστόσο, εξακολουθούν να φορούν τις ποδιές τους μέχρι να βεβαιωθούν ότι αυτό θα ισχύσει και ότι κι άλλες μαθήτριες θα αντικαταστήσουν την ποδιά με άλλα ενδύματα. Κάποιες λένε: «Να, θέλαμε να δούμε πρώτα τι θα κάνουν τα υπόλοιπα κορίτσια πρώτα. Τώρα που βεβαιωθήκαμε, θα τις βγάλουμε από αύριο και εμείς», «Ήρθα σήμερα με ποδιά, για να κάνω, ας πούμε, ανίχνευση. Αν δεν φοράνε κι άλλες κοπέλες, τότε θα την καταργήσω κι εγώ» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 5).

Τέλος, καταγράφονται και γνώμες κοριτσιών που είναι υπέρ της ποδιάς, τα οποία βέβαια εξακολουθούν να τις φοράνε. Κάποιες εξ αυτών είπαν στους δημοσιογράφους: «Είμαι υπέρ της ποδιάς γι' αυτό και τη φοράω. Συνήθως όσες έρχονται χωρίς ποδιά, το κάνουν για να υποδεικνύουν τα φορέματά τους», «Στο θέμα της ποδιάς είμαι ουδέτερη γι' αυτό θα συνεχίζω να τη φοράω», «Φοράω την ποδιά επειδή τη θεωρώ πρακτική» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 5).

Όπως είπαμε ήδη, στο άρθρο δεν καταγράφονται μόνο απόψεις μαθητριών αλλά και μητέρων και καθηγητών, οι οποίοι εμφανίζονται όλοι αντίθετοι με το μέτρο. Αν και η εφημερίδα φιλοξενεί μόνο δύο απόψεις μητέρων, τις οποίες παρουσιάζει ως περισσότερο πρακτικές, σημειώνοντας ότι δεν συμμερίζονται τη χαρά των παιδιών τους, ωστόσο, ο τίτλος γενικεύει, υπονοώντας ότι εκφράζουν όλους τους γονείς. Οι δύο μητέρες λένε: «Προτιμώ τις ποδιές και την ομοιομορφία ανάμεσα στις μαθήτριες», «Οι ποδιές ήταν πιο πρακτικές και τα κορίτσια μας φοβούμαι τώρα να μην το ρίξουν στα λούσα» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82: 5). Ύστερα από λίγες μέρες, το Σάββατο 08/02/82, η ίδια εφημερίδα θα επανέλθει στο θέμα, δημοσιεύοντας ένα άρθρο των δημοσιογράφων Ρ. Πλάκα και Ξ. Κονταξή. Συνοδεύει, μάλιστα, το άρθρο της με ένα γκάλοπ σχετικά με την άποψη των γονέων για το μέτρο. Όπως είναι αναμενόμενο για μια εφημερίδα που εκφράζει τον αντιπολιτευτικό χώρο, όλες οι απόψεις που φιλοξενούνται, πλην μίας, τάσσονται υπέρ της χρήσης της ποδιάς από τις μαθήτριες.

Οι συγκεκριμένοι γονείς θα κάνουν λόγο για σεμνότητα, η οποία καταδεικνύεται μέσω της ποδιάς, ενώ υποστηρίζουν ότι η κατάργησή της θα φέρει το προκλητικό ντύσιμο, το οποίο με τη σειρά του θα καταστήσει επικίνδυνο το περπάτημα στον δρόμο. Μιλούν, ακόμα, για πέρασμα σε μια ελευθερία, δίχως όρια και για επίδειξη των ρούχων τους από τις ευπορότερες μαθήτριες. Υποστηρίζεται, τέλος, ότι η ποδιά υπήρξε η σφραγίδα της νεότητας (Εφημερίδα «Απογευματινή», 08/02/82: 5).

Οι δύο συντηρητικές εφημερίδες καταγράφουν τις διαφορετικές απόψεις που υπήρχαν στους κόλπους της μαθητικής κοινότητας. Παρατηρούν ότι μερίδα μαθητριών έκανε δεκτή με ανακούφιση της απόφαση της Κυβέρνησης, σημειώνουν ότι κάποιες εξ αυτών τηρούν στάση αναμονής, ενώ δεν παραλείπουν να ενημερώσουν το κοινό τους ότι υπάρχουν και μαθήτριες οι οποίες διαφωνούν με το μέτρο.

Σημαντικότερο ρόλο, ωστόσο, φαίνεται να διαδραματίζει η στάση των ενηλίκων, γονέων και καθηγητών, οι οποίοι τάσσονται καθολικά, σύμφωνα με τον συντηρητικό Τύπο, ενάντια στην κατάργηση της ποδιάς. Οι ενήλικες αυτοί, των οποίων ο ρόλος ως προς τις αποφάσεις για τη ζωή των παιδιών τους εμφανίζεται ως κεφαλαιώδους σημασίας, επικαλούνται κυρίως επιχειρήματα τα οποία σχετίζονται με την ηθική, την επιβάρυνση του οικογενειακού προϋπολογισμού, φόβους για τις σχολικές επιδόσεις των τέκνων τους, ενώ οι μητέρες υποδεικνύουν την ποδιά, μεταξύ άλλων, και ως ένδυμα πρακτικό.

Σε διαφορετικό μήκος κύματος κινείται η δημοσίευση της εφημερίδας «Απογευματινή» του Σαββάτου 06/02/82. Εκεί, εισάγεται ως κριτήριο διάκρισης ανάμεσα στους υποστηρικτές και τους αντιτιθέμενους στο μέτρο, η ηλικία. Στο σχετικό άρθρο υποστηρίζεται η αντίληψη ότι, ενώ για τους παλαιότερους η ποδιά μπορεί να συμβόλιζε τη νεότητα, τη σχολική ζωή και τη σεμνότητα, την άποψη αυτή δεν συμμερίζονται οι νέοι, οι οποίοι την βλέπουν ως όργανο καταπίεσης. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά: «Οι περισσότεροι εκφράζουν τις αντιρρήσεις τους για λόγους αισθητικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς. “Σύμβολο της μαθητικής ζωής”, “γνώρισμα σεμνότητας”, “στοιχείο νεότητας” θεωρούν οι μεγάλοι τη μαθητική ποδιά. Ορισμένοι μόνο τη θεωρούσαν κάτι περιττό και άκομψο στοιχείο. Οι μαθήτριες την έβλεπαν

πάλι αλλιώς: Στολή καταναγκαστικών έργων, ζουρλομανδύα, καταπιεστική» («Απογευματινή», 06/02/82: 1).

Το ζήτημα της αποκάλυψης της κοινωνικής ανισότητας χρησιμοποιείται κατά κόρον και από τις δύο αντιπολιτευόμενες εφημερίδες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η κατάργηση της ποδιάς θα μπορούσε να αποτελέσει πρόβλημα για τις μαθήτριες, οι οποίες προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η εφημερίδα «Η Βραδυνή» γράφει: «... η μη ομοιομορφία στην εμφάνιση των μαθητριών υπογραμμίζει και εντείνει την κοινωνική ανισότητα», «... οι γονείς θα αποκτήσουν μια ακόμη πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση από την πίεση των θυγατέρων τους για ενδυματολογική ανανέωση... άλλες μαθήτριες πιστεύουν ότι με την κατάργηση βγαίνει στην επιφάνεια η κοινωνική ανισότητα... Πράγματι τώρα με την ελεύθερη ένδυση των μαθητριών θα παρουσιαστεί πολύ πιο έντονη η διαφορά μεταξύ της μαθήτριας με πλούσιους ή, τέλος πάντων, εύπορους γονείς, από αυτήν με φτωχούς γονείς, που δεν έχει να επιδείξει φανταχτερά και μοντέρνα ρούχα... τα κορίτσια θα ζητούν και κάτι διαφορετικό (εννοείται ρούχο)» (Εφημερίδα «Η Βραδυνή», 09/02/82: 3).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η «Απογευματινή»: «Οι γονείς λένε “όχι” στην κατάργηση της μαθητικής ποδιάς... Τα πλουσιοκόριτσα θα μετατρέψουν τα σχολεία σε πασαρέλα. Τα φτωχά θα αισθάνονται μειονεκτικά», «... Η κατάργηση δεν είναι και τόσο επιτυχής για τις μαθήτριες, γιατί τώρα τα εύπορα κορίτσια θα επιδεικνύουν τα φορέματά τους, ενώ τα άλλα θα αισθάνονται μειονεκτικά» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 06/02/82), «...Ο γυμνασιάρχης Π. λέει: “Είμαι κατά της καταργήσεως της ποδιάς. Ανησυχώ μήπως οι μαθήτριες αρχίσουν να συναγωνίζονται στο πιο κομψό ντύσιμο. Τα φτωχότερα κορίτσια, όμως, θα υποφέρουν”. Και η φιλόλογος Χ. υποστηρίζει: “Οι μαθήτριες... τώρα θα θέλουν ν’ αλλάζουν συνέχεια ρούχα... και η κατάσταση αυτή θα δυσκολέψει πολύ τους γονείς, κυρίως, εάν δεν είναι εύποροι.” Η Μ.: ... Είμαι πολλά χρόνια καθηγήτρια και θα λυπόμουν πάρα πολύ το παιδί που “δεν έχει” να θελήσει να συναγωνιστεί τα παιδιά των πλουσίων. Αυτός είναι ο λόγος που με κάνει να μη συμφωνώ με την κατάργηση της ποδιάς» (Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/82).

Τα επιχειρήματα, ωστόσο, των δύο εφημερίδων είναι έωλα. Πρώτα απ’ όλα, αντί να επικεντρώνονται στο υπαρκτό ζήτημα της κοινωνικής ανισότητας, ασχολούνται μόνο με την αποκάλυψη αυτού του προβλήματος μέσα στο σχολείο. Ακόμα κι ως προς αυτό, όμως, το επιχείρημα αστοχεί, εφόσον, όπως σκοπεύουμε να καταδείξουμε σε προσεχή μας δημοσίευση, η οικονομική διαφοροποίηση των οικογενειών από τις οποίες προέρχονταν οι μαθήτριες, πέραν όλων των άλλων, γινόταν φανερή και μέσω του ενδύματος ήδη από την εποχή της υποχρεωτικής χρήσης σχολικής ποδιάς. Αυτό συνέβαινε, επειδή οι σχολικές ποδιές κατατάσσονταν και οι ίδιες, όπως και τα υπόλοιπα ενδύματα, σε φτηνές και ακριβές, έχοντας διαφορετικούς τρόπους ραψίματος, ποιότητες υφάσματος, ποικιλία χρωμάτων, ενώ, κατά τα τελευταία χρόνια, είχαν κάνει την εμφάνισή τους στα μαγαζιά της εποχής και ποδιές με συγκεκριμένη επωνυμία.

4. Συμπεράσματα

Η κατάργηση της σχολικής ποδιάς ήταν το αποτέλεσμα της πολιτικής αλλαγής της δεκαετίας του 1980, η οποία συμπαρέσυρε και τον χώρο της Παιδείας. Ο Τύπος της εποχής αντιμετώπισε το μέτρο ανάλογα με την πολιτική σκοπιά των εκδοτών και του αναγνωστικού του κοινού. Οι φιλοκυβερνητικές εφημερίδες παρουσίασαν την κατάργηση της ποδιάς ως μέτρο προοδευτικό, εκσυγχρονιστικό και βαθιά απελευθερωτικό για τις μαθήτριες, οι οποίες παρουσιάστηκαν ως μια ομάδα η οποία μέχρι τότε καταπιεζόταν. Η έμφαση στα ρεπορτάζ δίνεται σαφώς στις απόψεις των μαθητριών, τις οποίες, άλλωστε, και αφορά κύρια το μέτρο. Ωστόσο, διακρίνεται μια τάση καθησυχασμού των διαφωνούντων, παρουσιάζοντας τους

συλλόγους καθηγητών ως τα ρυθμιστικά όργανα, τα οποία θα φροντίσουν, ώστε να διατηρηθεί ένα επίπεδο ευπρέπειας στα σχολεία.

Από την άλλη πλευρά, ο αντιπολιτευόμενος συντηρητικός Τύπος θα απορρίψει το νέο μέτρο, χρησιμοποιώντας ακόμα και ακραία ορολογία περί πασαρέλας των μαθητριών. Θα επικαλεστεί, κυρίως, το επιχείρημα των ηθικών κινδύνων, που ελλοχεύουν για τις μαθήτριες, θα υποστηρίξει ότι η ποδιά είναι ένα ένδυμα πρακτικό και θα σημειώσει ότι χωρίς αυτήν οι κοινωνικές διαφορές θα γίνουν φανερές (και) στον χώρο του σχολείου. Αν και δεν διατυπώνεται καθαρά, η επιλογή του συντηρητικού Τύπου στο να αναδείξει, κατά κύριο λόγο, τις απόψεις των ενηλίκων, φανερώνει μια αντίληψη, σύμφωνα με την οποία οι γονείς και οι καθηγητές οφείλουν να είναι οι κύριοι εκφραστές των συμφερόντων των μαθητών και, κυρίως, των μαθητριών. Άλλωστε, μια τέτοια επιλογή ήταν βολική για τον αντιπολιτευόμενο Τύπο, αφού ανάμεσά σε αυτές τις ομάδες βρισκότουσαν περισσότεροι υποστηρικτές της διατήρησης της ποδιάς απ' ό,τι ανάμεσα σε όσους ανήκαν στις νεότερες ηλικίες. Πάντως, ούτε ο συντηρητικός Τύπος μπόρεσε να αποφύγει εντελώς την έκφραση των συναισθημάτων των μαθητριών, οι οποίες φαίνεται ότι, στην πλειοψηφία τους, επικροτούσαν το μέτρο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βαμβακάς, Β., & Παναγιωτόπουλος, Π. (2014). *Η Ελλάδα στη Δεκαετία του '80: Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό*. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο.

Άρθρα

Εφημερίδα «Τα Νέα», 09/02/1982.

Εφημερίδα «Το Βήμα», 05/02/1982.

Εφημερίδα «Το Βήμα», 06/02/1982.

Εφημερίδα «Το Βήμα», 13/02/1983.

Εφημερίδα «Απογευματινή», 09/02/1982.

Εφημερίδα «Η Βραδυνή», 09/02/1982.

N. 309/76, άρθρο 26, ΦΕΚ 100 τ.Α'.

N. 1304/1982, άρθρο 41, ΦΕΚ Α' 144.